

НЕПРЕКЪСНАТОТО ОБРАЗОВАНИЕ – РЕАЛНОСТ И НЕОБХОДИМОСТ

Димитър Павлов, Илиана Петкова

Един от пътищата за влизане в XXI век е идеята за образование през целия живот.

Търсенето на отговор на въпроса мит или реална потребност е непрекъснатото образование изисква да се потърсят отговори на следните три въпроса:

1. Кое налага дискутирането по проблемите на непрекъснатото образование.

2. Каква е неговата мисия, същност и възможните технологични решения?

3. Какви могат да бъдат възможните, очакваните последици от продължаващото образование?

Най-често отговорите на първия въпрос се свързват със следното:

– **Прогресивното нарастване бързината**, с която се правят нови открития в областта на материалите, технологиите, използваните техники. Динамиката на развитие засяга не само природните науки, материалното производство, но и в не по-малка степен хуманитарните науки, културата, обществените отношения.

Не случайно Джон Прайз подчертава, че концепциите, идеите,

хипотезите, технологиите остаряват толкова бързо, колкото е бързината, с която се раждат новите, по-точните, по-съвършените решения. Конкуренцията като изключително мощен лост на развитие и прогрес днес е съсредоточена не толкова върху икономите и интензивността на труда, колкото в замяната на едни материали с други, създаването на принципно нови конструкции, нови технологии. Класически пример в тази насока са информационните и комуникационни техники и технологии, които практически се обновяват всяка година.

Естествено възниква въпроса – как да се подготвят подрастващите за това което още го няма, но със сигурност ще го има през следващата година?

– **Развитието, разпространението, масовото използване на бързи транспортни, информационни, комуникационни технологии.** Реалните последици от тях се свързват с характеристиките на **информационното общество**, с пренаситената информационна среда, с усещането че планетата е “**малко село**”, а жителите му – **граждани на света.**

Сега радиото, телевизията Интернет обхващат цялата планета почти едновременно независимо от степента на икономическо развитие, географска отдалеченост, културни, етнически, религиозни различия. И всяка промяна засяга, променя живота на всички в една или друга степен. Все по-малко и все по-ограничени са резерватите, в които животът е почти застинал в някоя точка от човешката цивилизация.

За това и образованието, въпреки вродения си консерватизъм, се променя. Заставено е да става все по-гъвкаво, по-динамично, да следва и да предизвиква прогреса.

– Все по-ясно се осъзнава, че **животът на човека е твърде кратък, мимолетен и е необходима постоянна осезаема преоценка, пренареждане (ранжиране) на ценности и цели.**

Мъчително, бавно, колебливо човекът се освобождава от тежките окови на **физическия труд, на монотонно повтарящия се стереотипен труд.** Той се осъзнава като неопценима ценност, като венец на природата, преди всичко благодарение на своите **интелектуални, творчески възможности и изяви.** Следователно необходимостта от подготовката му за “производителен труд”, все по-ясно и отчетливо намалява.

Пред младия човек все по-ясно се очартава потребността от образование, което да стимулира, да формира, да развива интелектуал-

ните качества и творческите възможности на личността. А в тази насока няма предел. Колкото и свършено, гениално да е едно творение на човешкия ум, то винаги съществува потенциално възможност да се сътвори нещо подобно, което да е още по-добро, още по-свършено.

Анализът може да продължи, но и от казаното дотук може да се направят най-малко **два основни извода:**

– **Условията на живот през новото столетие са коренно променени. Потребностите от формиране и развитие, от подготовка и образование на човека са коренно различни.**

– Без да се отричат, отхвърлят, анатемосват класическите модели образование има достатъчно основания да се мисли, работи, експериментира за създаване на такива, които по-добре, по-пълно да съответстват на новите условия и потребности. В този смисъл интересът към **непрекъснатото, продължаващото образование не е случаен.** Това не е кабинетно хрумване, не е модно увлечение, не е опит да се заобиколят сложните проблеми на образованието днес. Това е **добре осъзната потребност, предизвикана от новите реалности.**

Същността на непрекъснатото образование се свързва със следното:

– Осъзнаване на факта, че образованието, концентрирано в първа-

та 1/3 от живота на човека, колкото и да е пълно, добре организирано, целенасочено, **не може да осигури необходимите знания, умения, компетенции до края на живота.** Тъй като това, което е актуално и значимо днес, утре е остаряло и архаично, изместено или заменено от нещо ново.

– Ускореното социално, икономическо, технологическо развитие предполага **ново, динамично, гъвкаво образование,** което постепенно обхваща **целия съзнателен живот на човека.** Вместо или паралелно със сега съществуващото фундаментално, продължително, **еднократно образование** се предлага по-кратко, по-целенасочено, конкретно, **многократно образование.** В този случай образованието не е самоцел, фетиш, конформистка формалност. То е преди всичко **средство за интелектуално възвисяване на човека, средство за постигане на същностните цели и задачи в неговия живот.**

За развитието и утвърждаването на непрекъснатото образование е необходимо наличието на:

➤ **Добре осъзнати потребности** – образованието като цяло (формално, неформално, информално) е преди всичко личностен въпрос. В църквата и училището човек влиза **не по принуда, а по добре осъзнато вътрешно убеждение.** Целта не е изпита, дипломата, сертификата, а **личната отговорност, личностните качества, личност-**

ните компетенции. Основен критерий е **мястото в живота, личностната конкурентноспособност, личностния рейтинг.** Дискусионните групи в Интернет, личните сайтове, личните средства за информация и комуникация правят възможно продължаващото образование да бъде **гъвкаво във времето и виртуалното пространство,** да бъде съобразено с **личните потребности, мотиви, интереси, възможности,** да **съпътства живота на човека, а не да го отлъчва от него.**

➤ **Благоприятни условия**

➤ **Добри предпоставки**

Преходът от **хартиено-печатни към електронни носители** на информация и особено глобалните информационни мрежи, от типа на Интернет, създават прекрасни възможности да се повиши **ефективността на продължаващото образование,** да се намали неговата цена, да се обхващат практически неограничен брой хора, да се издигне неговото качество и т. н. Типичен пример в тази насока е системата за продължаващо образование на учителите по английски език от целия свят, поддържана от световните служби на BBC.

Постепенното **освобождаване на образованието** от административно-бюрократичните формалности и доближаването му до **ценностите и целите на либералното, свободното, отвореното, неформалното образование.**

Какво ни пречи, за да развием в цялата му пълнота непрекъснатото образование в България? Преди всичко носталгията по недалечното минало, свързана главно с единното образование, с прекалено многото държава в образованието, с илюзорните ориентации към абстрактната голяма “наука” и т. н. При съвременното динамично развитие образованието не може да бъде вкарано в рамките на какъвто и да е закон, правилник или нормативен документ. Нормативните документи не трябва да имат забранителен, ограничителен характер. Те трябва да имат преди всичко стимулиращ, даващ за творческо развитие възможност. **Образованието трябва да е съобразено с потребностите на отделните хора.** За страната ни, която отскоро тръгва по пътя на пазарната икономика, няма образователен пазар. **Конкуренцията трябва да бъде основата за развитието и качеството на образованието.**

Няма съмнение, че **непрекъснатото образование ще се развива**, ще обхваща все по-голям контингент от хора от различни области, то ще удовлетворява все по-широк диапазон от реални потребности, докато се превърне в неотменим компонент от живота на човека, подобно на общуването, на религията, на морала, на културата за които има начало, но няма край.

Какви ще са последиците, които се очакват от развитието на непрекъснатото образование?

– чувствително **облекчаване на формалното образование от информационната претовареност**, съществуваща понастоящем. Голямата енергия на младия човек, неговия естествен стремеж към изява се преориентира от запаметяването на **огромно количество инертна информация**, свързана с логиката и систематиката на науките, към използване на **научните постижения в реалността**, към промени и иновации, необходими за подобряване на живота. Според много изследвания, **ранната социализация** на младите хора би могла да се използва като съществен баланс на застаряването на населението в цивилизованите страни.

– Изравняване възможностите на **формалното (институционалното) и неформалното образование.** Ако в зараждането на университетите те са били единствените места за наука и развитие, то днес съществуват и много други възможности – самообразованието, усъвършенстването в конкретната практика и т. н. Разумното **съчетаване между организираното и неформалното образование** е сигурен път за подобряване качеството и ефективността и на двете.

– Преодоляване на **изолираността, откъснатостта на образова-**

нието от реалните процеси в живота. Непрекъснатото образование е възможно тогава, когато то задоволява **конкретните потребности, интереси на човека**. Така отново се връщаме към позабравената истина, че **образованието е създадено да служи на човека, а не обратното**.

Едва ли е необходимо да се доказва повече, че продължаващото образование не е мит, а конкретна реална потребност. При това точно сега му е времето, не само защото сме ратифицирали Меморандума

на Европейската комисия за учене през целия живот (октомври 2000), но главно защото условията и обстоятелствата у нас са особено благоприятни, те изискват реални стъпки в това направление. В страната има свободни материални, интелектуални, финансови ресурси. От него са заинтересовани както отделния човек, така и обществото като цяло. Необходимо е само някои да обедини, да организира, да насочи потребности и възможности за постигане на желаната цел.

LIFELONG EDUCATION— REALITY AND NECESSITY

DIMITAR PAVLOV, ILIANA PETKOVA

Summary

The quick development of the society face the people with the necessity of life-long education. The education should not rise walls but offer each person the opportunity to become more mobile, more dynamic, and initiative. The education should a symbol of development, of mastering but also a question of personal choice. This is the reason why the education is a personal matter. The formal and life-long education are interrelated. From this point of view for the non-formal education possess all its necessary (intellectuals, materials, financial).

So the problem reviewed here is actual and perspective.